

## DE DROOMDUIDING - *Sigmund Freud*

drs.Pieter Hoekstra

Als er één boek in de twintigste eeuw is geweest dat onze manier van denken op zijn kop heeft gezet dan is het wel De droomduiding van Freud. Volgens Freud zelf: 'de koninklijke weg naar het onbewuste'. De publicatie van 'Der Traumdeutung' in 1900 is het echte begin van de psychoanalyse en van de psychoanalytische theorieën over mens en samenleving. Freud ontdekte een manier om via dromen het onbewuste te onderzoeken en gebruikt niet alleen dromen en verhalen van zijn patiënten, maar ook zijn eigen dromen. Hij kwam tot de ontdekking dat dromen, net als neurotische symptomen, een product zijn van bewuste en onbewuste impulsen en conflicten. Freud maakte onderscheid tussen primaire en secundaire denkprocessen, twee manieren van functioneren van de geest, de een onbewust, de ander bewust. De behandeling van neurotische patiënten werd door hem herzien door de techniek van de droomduiding toe te voegen. Op basis van dit opmerkelijke boek ontwikkelde Freud langzamerhand zijn revolutionaire ideeën over het Oedipuscomplex en de kinderlijke seksualiteit. Freud zelf beschouwde dit boek als een van zijn belangrijkste publicaties.

Samenvattend kunnen we de volgende elementen onderscheiden in 'Der Traumdeutung':

### *Droombronnen*

Volgens Freud kunnen de prikkels die tot een droom kunnen leiden (droombronnen) verdeeld worden in vier groepen:

- \* Uitwendige (objectieve) zintuiglijke excitaties
- \* Inwendige (subjectieve) zintuiglijke excitaties
- \* Inwendige (organische) lichaamsprikkels
- \* Zuiver psychologische prikkelbronnen

Freud stelt nu dat de eerste drie droombronnen wel dromen kunnen veroorzaken, maar dat het grootste deel van de dromen veroorzaakt wordt door zuiver psychologische prikkelbronnen. Freud beweert nu dat de droom een wensvervulling is. De reden dat dit lang niet altijd direct duidelijk is (bijv. bij nachtmerries) is dat er een censuur op de wens

werkt. Deze censuur zorgt ervoor dat de droom niet zo schokkend voor de dromer overkomt dat hij er wakker van wordt. De droom is nl. de bewaarder van de slaap, niet de stoorder, want de wens om te slapen moet ook door de droom vervuld worden. De reden dat de meeste wensen schokkend zouden zijn als ze zonder censuur getoond zouden worden is dat de meeste wensen volgens Freud erg primitief en meestal van seksuele aard zijn.

Freud postuleert vervolgens twee psychische machten (stromen, systemen) in het individu, die als veroorzakers van de droom gezien kunnen worden. De eerste macht vormt de door de droom tot uitdrukking gebrachte wens, de tweede oefent een vorm van censuur op deze wens uit, en dwingt hierdoor een vervorming van dezelfde uiting af. Volgens Freud kan de psychische droombron vier dingen zijn:

- C Een recente en psychisch gewichtige ervaring, die in de droom rechtstreeks vertegenwoordigd is.
- C Verscheidene recente, gewichtige ervaringen, die door de droom tot een eenheid verenigd worden.
- C Een of meer recente en gewichtige ervaringen, die in de droominhoud door de vermelding van een gelijktijdige, maar indifferente ervaring vertegenwoordigd worden.
- C Een gewichtige innerlijke ervaring (herinnering, gedachtegang), die dan in de droom gewoonlijk door de vermelding van een recente maar indifferente indruk vertegenwoordigd wordt.

Naast de 'droombronnen' gaat Freud in op de 'droominhoud'. Hij onderscheidt de latente en de manifeste droominhoud. De manifeste droominhoud is de droom zoals deze zich aan ons voordoet. De latente droominhoud bestaat uit het onbewuste materiaal, de wensen, dat de aanleiding voor de droom is.

### *Droomarbeid*

Het proces waarbij de latente droominhoud wordt omgezet in de manifeste wordt de droomarbeid genoemd. Deze droomarbeid heeft vier 'instrumenten' tot zijn beschikking om deze omvorming te bewerkstelligen:

- \* Verdichtingsarbeid: Een aantal droominhouden wordt samengevoegd tot een geheel. Freud noemt ook de meervoudige gedetermineerdheid van de droombeelden, wat wil zeggen dat elk droombeeld staat voor een heel scala van droomgedachten die door samenwerking tot de vorming van dat beeld gekomen zijn.
- \* Verschuivingsarbeid: Dit is een soort accentverplaatsing. Wat in de latente droominhoud een dreigende aard heeft, wordt omgezet in iets onschuldigs, iets triviaals. De emotie die bij de latente droominhoud hoort, wordt echter niet omgezet, zodat iets heel onbeduidends in de droom de dromer toch heel erg angstig kan maken.
- \* Inachtneming der plastische mogelijkheden: Omvorming van de droomgedachten tot de (voornamelijk) visuele voorstellingen van de droom.
- \* Secundaire bewerking of revisie: Dit treedt op bij het ontwaken. De dromer tracht zich de droom voor de geest te halen en voegt elementen aan de droom toe, of laat deze juist weg. De droom is onsamenvattend, maar de dromer tracht er op deze manier structuur in aan te brengen.

Bij het duiden van een droom, het omzetten van de manifeste naar de latente droominhoud, is het dus zaak deze bewerkingen te herkennen en de originele wens of gedachte eruit te destilleren. Freud maakt hierbij gebruik van de vrije associatie. Zijn patiënten (Freud was psychiater) moesten alles opnoemen wat in hun bovenkwam, zonder uitzondering. Vaak komen er zo erg onwaarschijnlijke associaties boven, maar deze zijn volgens Freud altijd correct omdat ze al eens eerder gemaakt zijn, nl.

in de droom. Bij de onwaarschijnlijke en oppervlakkige associatie hoort nl. een diepere associatie, die echter aan de regels van de censuur onderworpen is. Hoewel de resultaten van deze methode vaak dus erg vergezocht lijken, zijn ze volgens Freud nagenoeg altijd correct.

### *Es, Ich en Über-Ich*

Begrippen die in bovenstaande tekst nog niet genoemd zijn, zijn het Ich, het Es en het Über-Ich. Dit zijn de delen waarin Freud ons onbewustzijn onderverdeelt.

### **Es**

Het Es, ook wel Id genoemd, is de bron van verlangens en driften binnen de persoonlijkheid. Het Es wordt geregeert door een soort lustprincipe. Het enige waar het Es op uit is, is de bevrediging van zijn driften en verlangens. Alle energie voor het psychisch functioneren komt voort uit het Es, maar kan ook door het Ich en het Über-Ich aangewend worden.

### **Ich**

Het Ich of Ego is dat gedeelte van de persoonlijkheid dat op de werkelijkheid is georiënteerd en de driften en verlangens uit het Es in overeenstemming tracht te brengen met de eisen van de buitenwereld. De driften en verlangens worden door het Ich dus sociaal acceptabel gemaakt. Het Ich sluit a.h.w. een compromis tussen aandriften en de minimale eisen die een samenleving aan haar leden oplegt. De uitkomst van dit compromis is gedrag. Het Ich heeft zelf geen energie, maar wendt de energie van het Es aan.

### **Über-Ich**

Tenslotte is er nog het Über-Ich, ofwel het superego. Het Über-Ich is de morele (gewetens)functie van de persoonlijkheid, waarin tevens innerlijke idealen vertegenwoordigd zijn. Ze is te beschouwen als een rechter of censor van het Ich. Het Über-Ich wordt gevormd door het zich eigen maken van ouderlijke eisen en verboden.

Deze drie onderdelen vormen dus onze persoonlijkheid. Overdag wordt het Es in bedwang gehouden door het Ich. Het Ich is dus de

censurerende instantie die al eerder genoemd is, en het Es is de bron van de (primitieve) wensen. Als er ook maar enige aanleiding toe is, zal het Ich materiaal uit het Es 'terugsturen'. 's nachts ligt de situatie anders. Het Ich is verzwakt en is veel soepeler in het doorlaten van materiaal uit het Es. Het enige criterium dat er volgens Freud nog is, is dat de slaper niet wakker mag worden van hetgeen hij droomt. Het materiaal uit het Es moet dus wel vervormd worden voor het door het Ich toegelaten wordt. Dit gebeurt door de al eerder genoemde droomarbeid.

Deze nieuwe uitgave heeft een aantal veranderingen ondergaan ten opzichte van de vorige Nederlandse uitgave van Boom. Een belangrijk verschil is vooral de prijs. Met f 55,- is deze een stuk toegankelijker voor een breder publiek dan de vorige editie in 'Sigmund Freud - Nederlandse Editie'. Verder is de redactionele inleiding vervangen door een nieuwe inleiding van dr. Harry Stroeken, die in Psychoanalytisch Nederland openbaar aan de weg timmert. Vervallen is verder de 'verklaring van psychoanalytische begrippen', maar daarvoor kan men immers al een tijdje terecht bij Harry Stroeken's 'Psychoanalytisch woordenboek' (ook van Boom - ISBN 9053521704). Overigens: in de andere delen van de 'Nederlandse Editie' stonden de begrippen ook opgenomen. Ook de bibliografie is behoorlijk ingeperkt. Is dat bezwaarlijk? Nee, het gaat dan om literatuur voor wetenschappelijke doeleinden. En als men wetenschappelijk over 'Der Traumdeutung' wil publiceren, dan is men toch aangewezen op de grondtekst. Een laatste verschil is de paperback tegenover het eerdere gebonden boek. Ja, het verschil in prijs moet ergens zichtbaar worden, natuurlijk.

Uitgeverij Boom heeft een keurige uitgave gerealiseerd voor het échte jubileumjaar van 'Der Traumdeutung', feitelijk kwam het boek immers in 1899 uit, maar het zou misschien wel hét meest bepalende psychologische boek van de 20ste eeuw geworden - uitgegeven in 1900.